

ΚΡΙΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ “ΕΛΕΝΗ” ΤΟΥ ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΣΕ ΣΚΗΝΟΘΕΣΙΑ ΒΑΣΙΛΗ ΠΑΠΑΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΚΘΒΕ

[thessculture.gr/theatro/kritikes-theatroy/kritiki-gia-tin-parastasi-eleni-toy-e/](https://www.thessculture.gr/theatro/kritikes-theatroy/kritiki-gia-tin-parastasi-eleni-toy-e/)

7 July 2021

THESSNA ..., ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΘΕΑΤΡΟΥ

By ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΧΑΤΖΗΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

944

Κριτική: Ευθύμιος Ιωαννίδης

Το έργο

Μία πολύ παράξενη εκδοχή του μύθου της Ελένης πήρε ως θέμα ο Ευριπίδης, για να συνθέσει την τραγωδία που έχει τίτλο της το όνομα της ξακουστής ηρωίδας· παράξενη και πολύ απομακρυσμένη από την κοινή εκδοχή, η οποία είναι γνωστή από τον Όμηρο, από πλήθος άλλους ποιητές και πεζογράφους και από τον ίδιο τον Ευριπίδη. Αλλά και ως ηθική φυσιογνωμία ο ποιητής εμφανίζει την Ελένη πολύ διαφορετική από όπως την παρουσίασε σε προηγούμενα έργα του και όπως θα την παρουσιάσει σε άλλα που θα συνθέσει αργότερα. Θα μπορούσε ευλόγως να υποστηρίξει κάποιος ότι πρόκειται για μία «αιρετική» τραγωδία Σύμφωνα με αυτήν η Ελένη δεν πήγε ποτέ στην Τροία με τον Πάρη.

Οι Θεοί τη μετέφεραν στην Αίγυπτο, ενώ ο Πάρης έφερε στην Τροία ένα είδωλό της, πλασμένο από τους θεους, νομίζοντας πως έχει την πραγματική Ελένη. Οι Έλληνες και οι Τρώες πολεμούσαν ως εκ τούτου 10 χρόνια για ένα είδωλο. Τον μύθο αυτό αξιοποιεί ο ποιητής στην τραγωδία του Ελένη, η οποία παραστάθηκε στο αθηναϊκό κοινό το 412 π.Χ, δηλαδή τρία χρόνια μετά την καταστροφή στη Σικελία.

Κάποιοι μελετητές είδαν βέβαια τους βασικούς ήρωες σαν πρόσωπα τραγικά, που συγκρούονται με δυνάμεις υπέρτερες και προσπαθούν να επιβιώσουν. Έτσι θεώρησαν το έργο τραγωδία, που έχει πολλές «περιπέτειες» (απότομες αλλαγές) και «αναγνώριση» (μετάβαση από την άγνοια στη γνώση), κινεί τον «έλεο» και το «φόβο» των θεατών και τους οδηγεί στην «κάθαρση». Άλλοι πάλι θεώρησαν κάποια στοιχεία του έργου κωμικά, όπως π.χ. την αφέλεια του βασιλιά της Αιγύπτου, του Θεοκλύμενου, και την εξαπάτησή του και μίλησαν για τραγικωμωδία. Υπήρξαν εντούτοις και κάποιοι μελετητές που μίλησαν για ρομαντικό δράμα, δίνοντας έμφαση στην αναγνώριση των δύο χαμένων συζύγων, στους όρκους που δίνουν ο ένας στον άλλο και στην περιπέτεια της απόδρασης.

Η τραγωδία του Ευριπίδη βασίζεται, ωστόσο, το δίχως άλλο σε μία διαφορετική εκδοχή από αυτήν του Ομήρου. Η Ελένη που πήγε στην Τροία είναι ένα φάντασμα, ενώ η πραγματική σύζυγος του Μενέλαου βρίσκεται στην Αίγυπτο, στο παλάτι του Πρωτέα, ο οποίος είναι πια νεκρός. Πρόκειται επομένως για μια φάρσα των Θεών στους ανθρώπους (Αχαιούς και Τρώες), για να τους βάλουν να αλληλοσκοτωθούν «για ένα πουκάμισο αδειανό, για μιαν Ελένη» (Σεφέρης).

Με άλλα λόγια, η Έλένη δεν είναι τραγωδία, με την έννοια που έχει η τραγωδία στον Αισχύλο, στον Σοφοκλή ή σε αρκετά άλλα έργα του Ευριπίδη. Η Έλένη είναι μία, ύστερα από περιπέτειες και απρόοπτα, αίσια έκβαση της ιστορίας της Ελένης και του Μενελάου. Αρχίζει λυρικοδραματικά, περνάει σε φάρσα, ξαναγυρίζει σε έναν παράξενο λυρισμό – με τρεις αλληπάλληλες αναγνωρίσεις – και αυτός ο κυματισμός εξακολουθεί ως το τέλος. Υπάρχει μια ευφρόσυνη, ιλαρή διάθεση που διατρέχει το έργο. Εκείνο όμως που αφήνει γεύση και αίσθηση και απόδειξη τραγωδίας στην Έλένη δεν είναι το πώς εξελίσσεται η υπόθεσή της, αλλά η πλεκτάνη των θεών που πάνω της δοκιμάσθηκε η μοίρα τόσων και τόσων.

Η υπόθεση

Ο Ευριπίδης μας λέει ότι η πραγματική Ελένη δεν ήρθε καθόλου στην Τροία, αλλά το είδωλό της. Ο Ερμής την άρπαξε σύμφωνα με τη βούληση της Ήρας και την έδωσε στον Πρωτέα, το βασιλιά της Αιγύπτου, για να την προστατεύει. Όταν όμως αυτός πέθανε, ο γιος ο διάδοχος και γιος του Θεοκλύμενος, επιμένει παρά την άρνησή της να παντρευτεί την ωραία, πλην άτυχη, Ελένη. Στην Αίγυπτο, όμως, εμφανίζεται ρακένδυτος κι ο Μενέλαος, όντας ναυαγός. Συναντά τη γυναίκα του και αφού επέρχεται η αναγνώριση, αποφασίζουν από κοινού να οργανώσουν ένα σχέδιο απόδρασης. Στήνουν κι αυτοί τη δική τους παγίδα στον Θεοκλύμενο. Με ένα καλοστημένο μάλιστα ψέμα, καταφέρνουν να αποδράσουν μέσα σε ένα δικό του πλοίο από το βασίλειο του.

Η παράσταση

Στην πορεία του έργου υπάρχει θα λέγαμε μια αίσθηση κυματισμού. Κι αυτή είναι και η μεγάλη δυσχέρεια της «Ελένης». Δυσχέρεια και γοητεία μαζί. Η Ελένη επιδέχεται πολλά ηχοχρώματα ερμηνείας. Διαθέτει μια ρευστότητα και μια κριτική του πολέμου, από την οποία έμμεσα και καλόγουστα βγαίνει επίσης το παιχνίδι του «είναι» και του «φαίνεσθαι»

Η Ελένη είναι μια ψεύτικη Ελένη, μια φανταστική αιτία συμφοράς. Είναι από τους πιο ενδιαφέροντες ρόλους που αντιμετωπίζει ένας σκηνοθέτης, ένας ρόλος που ξεφεύγει από τα χέρια σαν νερό, τον οποίο πρέπει να ορίζεις και να καθορίζεις διαρκώς. Και είναι μια πρόκληση αυτή η μελέτη του εγώ, της ταυτότητας της Ελένης. Διότι εκείνη που βγαίνει και παίζει δεν είναι το είδωλο, το σύννεφο, το αέρινο κατασκεύασμα της Ηρας, αλλά η πραγματική Ελένη η οποία θέλει να τοποθετήσει τον εαυτό της ενώπιον του κοινού.

Η σκηνοθετική επιλογή του **Βασίλη Παπαβασιλείου** είναι σαφής: αντιμετωπίζει το έργο ως «υψηλή κωμωδία» η οποία προκαλεί πηγαίο γέλιο με απώτερο σκοπό να περάσει πιο άμεσα το βαθύτερο αντιπολεμικό μήνυμα του έργου. Το έργο συνεπώς όπως το καθοδηγεί ο πολύ σημαντικός διανοούμενος του θεάτρου μας και συνάμα καταξιωμένος σκηνοθέτης προσιδιάζει σε ένα πανηγύρι, σε μια ευχάριστη συνθήκη, δίχως φτήνιες, με αναντίλεκτα υψηλό επίπεδο ερμηνευτών. Είναι ένα αποτέλεσμα χάρμα ιδέσθαι, αντάξιο των προσδοκιών των θεατών. Ο ευφυής σκηνοθέτης μας χαρίτωσε με μια παράσταση με συνοχή γραμμής και συνέπεια ύφους, με μεγάλες αρετές, η οποία δείχνει προς τα πού πρέπει να κινηθεί η σύγχρονη σκηνική έρευνα για το αρχαίο δράμα.

Μέσα λοιπόν σε μια σκηνική λιτότητα (Αίγυπτος) διάστικτη από πυραμίδες, φοίνικες κι άλλες κατασκευές δίκην θριγκών, κάστρων και στη μέση να δεσπόζει ο τάφος του Πρωτέα που επιμελήθηκε ο **Άγγελος Μέντης** με φανταχτερά, εντυπωσιακά, μεγαλόπρεπα, καλαίσθητα κοστούμια που σημειολογικά παραπέμπουν στα χρώματα της Αιγύπτου, άπαντες οι ερμηνευτές με αισθητική πυκνότητα και ουσιαστική θεατρικότητα, δίχως περίσσιες διογκώσεις, συναίσθηση του σκηνικού χρόνου και κώδικες με ιδιαίτερο φορτίο, ολοκλήρωσαν έναν εναλλακτικό τρόπο προσέγγισης της τραγικής ποίησης ιδωμένης μέσα από έννοιες όπως μουσικότητα, καθαρότητα, ιλαρή κομβικότητα.

Οι διακριτικές φωτιστικές επιλογές του **Λευτέρη Παυλόπουλου** φώτισαν με δεινότητα ακόμη και τις λιγότερο ευανάγνωστες πτυχές του έργου, σε συνδυασμό με τους ατμοσφαιρικούς ήχους της τζαζ, του τάνγκο και άλλων συμπαγών ήχων που επιμελήθηκαν ο **Άγγελος Τριανταφύλλου** και ο **Γιώργος Δούσος** συνέβαλαν τα μέγιστα σε ένα

απόλυτα εναρμονισμένο, κλιμακούμενο ηχόχρωμα επί σκηνής. Η κίνηση από την άλλη σε διδασκαλία του **Δημήτρη Σωτηρίου** ήταν ευθύβολη, υπαινικτική, καθαρτική, γκροτέσκα σε απόλυτη συμφωνία με τη σκηνοθετική οπτική του έργου.

Η θετικώς πάντως κείμενη εμπειρία, και ειδοποιός διαφορά, ξεκινάει αναμφίβολα από την αριστοτεχνική μετάφραση του **Παντελή Μπουκάλα**, καθώς είναι γνωστό πόσο εύκολα μια μετάφραση μπορεί είτε να αναδείξει, είτε αντιστοίχως και να καταστρέψει, ενδεχόμενα, ένα κείμενο. Με ρέοντα αναλυτικότερα λόγο, και ευθύβολες παρεμβάσεις στα χορικά, ο

μεταφραστής Παντελής Μπουκάλας απέδωσε το ύφος και το νόημα του ευριπίδειου λόγου, με μεστότητα, αλλά και διαχρονικές πινελιές, οι οποίες συνδέουν το παρελθόν με το παρόν σε μια ιλαρή, γκροτέσκα και ακρώς πετυχημένη σύζευξη.

Οι ερμηνείες

Οι ηθοποιοί, με ανεπαίσθητες διαφοροποιήσεις, κυρίως ως προς τις φωνητικές τους δυνατότητες, αποδείχθηκαν ισόπαλοι συναγωνιστές. Πιο συγκεκριμένα η **Έμιλυ Κολιανδρή** με αρωγό της την πολύ καλή της άρθρωση, την άριστη φυσική της κατάσταση

και το ταλέντο της που ξεχειλίζει ξεδιπλώνει επί σκηνής με αξιοθαύμαστη φυσικότητα τον κομβικό **ρόλο της Ελένης**. Σκιαγραφεί με περισσή πειστικότητα και με ελεγχόμενες υπερβολές, τον συναισθηματικό κόσμο της τραγικής αυτής ηρωίδας, με συνεχώς μάλιστα διαφοροποιούμενες αποχρώσεις του λόγου της, βυθίζοντας με την ερμηνεία της τον θεατή το δίχως άλλο σε ένα πέλαγος ιλαροτραγικής συγκίνησης.

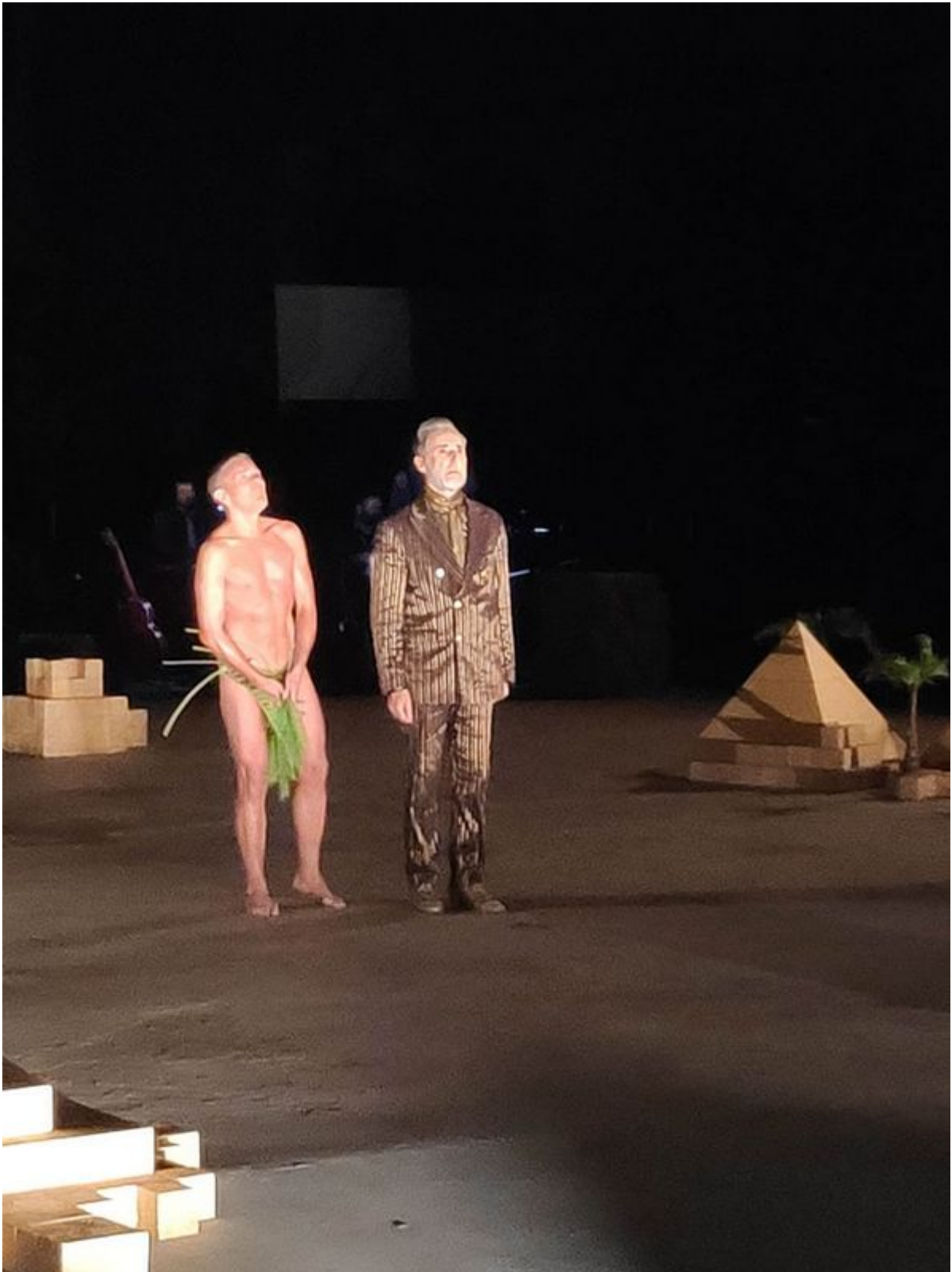
Στο ίδιο μήκος κύματος ο **Θέμης Πάνου** με προσεκτική μάλιστα και καλοδουλεμένη άρθρωση, απόλυτα εστιασμένος στις επιταγές του ρόλου του, έχει μια αδιαφιλονίκητη δυναμική και στιβαρή παρουσία σε λόγο και κίνηση στον ρόλο του πάλαι ποτέ ένδοξου και νυν ρακένδυτου **Μενέλαου**. **Η Αγορίτσα Οικονόμου στον ρόλο της Θεονόης** ήταν το δίχως άλλο εντυπωσιακή. Με αποπλιστική άνεση, αξιοθαύμαστη εκφραστικότητα και αναμφήριστη δεξιοτεχνία, ανταποκρίθηκε πλήρως στον ρόλο της μάντισσας Θεονόης χαρίζοντάς μας μια γκροτέσκα φιγούρα η οποία θα μας ακολουθεί για καιρό.

Ο Γιώργος Καύκας ήταν εκείνος, ωστόσο, που διαρρήδην κέρδισε το στοίχημα της αναμέτρησης με τον ιδιαίτερο ρόλο του **Θεοκλύμενου**. Ο Γιώργος Καύκας, προικισμένος με μία χαρακτηριστική αμεσότητα και αυθεντικότητα στην υποκριτική του, έχει την ερμηνευτική ποιότητα να εμβαθύνει στους ρόλους που του εμπιστεύονται και να τους κάνει δικούς του. Μας χάρισε μια καθόλα ακριβέστατη ερμηνεία πλήρως εναρμονισμένη με τις σκηνοθετικές επιταγές.

Επιτυχημένες το δίχως άλλο σκηνοθετικές νότες, κρίνονται οι επιλογές της εξαίσιας Έφης Σταμούλη στον ρόλο της Γερόντισσας, του πάντα εντυπωσιακού Δημήτρη Κολοβού στον ρόλο του πρώτου Αγγελιοφόρου, του έκπαιγλου αλλά όχι μόνο Άγγελου Μπούρα στον ρόλο του δεύτερου Αγγελιοφόρου, του εντυπωσιακού Δημήτρη Μορφακίδη στον ρόλο του Τεύκρου, του ικανότατου Παναγιώτη Παπαϊωάννου στον ρόλο του Θεράποντα και του Νικόλα Μαραγκόπουλου καθώς και του Ορέστη Παλιαδέλη στον ρόλο των Διόσκουρων.

Ο χορός των αιχμάλωτων Ελληνίδων, η συλλογική φωνή και μνήμη, βρήκε το δίχως άλλο εξαίσια έκφραση μέσα από τις ταλαντούχες ηθοποιούς που υποστήριξαν έξοχα τη μουσική επένδυση του Άγγελου Τριανταφύλλου, τόσο φωνητικά όσο και κινησιολογικά, με πυκνώματα και αραιώματα καλύπτοντας όλη τη σκηνή, και κινούμενες αρμονικά μέσα στον σκηνικό χώρο. Τα Χορικά «λάμπουν» με την ομόψυχα ευαίσθητη ατομική και ομαδική ερμηνεία δεκαπέντε ταλαντούχων ηθοποιών: Νεφέλη Ανθοπούλου, Σταυρούλα Αραμπατζόγλου, Λουκία Βασιλείου, Μομώ Βλάχου, Ελένη Γιαννούση, Ηλέκτρα Γωνιάδου, Νατάσα Δαλιάκα, Χρύσα Ζαφειριάδου, Σοφία Καλεμκερίδου, Αίγλη Κατσίκη, Άννα Κυριακίδου, Κατερίνα Πλεξίδα, Μαριάννα Πουρέγκα, Φωτεινή Τιμοθέου, Χρύσα Τουμανίδου.

Συμπερασματικά, στο θέατρο Δάσους είδαμε μια παράσταση με συνοχή γραμμής και συνέπεια ύφους, με μεγάλες αρετές, η οποία δείχνει προς τα πού πρέπει να κινηθεί η σύγχρονη μελέτη για το αρχαίο δράμα. Η σχέση μουσικής-λόγου και αρμονίας της κίνησης δημιούργησαν ωσαύτως ένα επάλληλο στρώμα που τελικά αφομοίωσε το υλικό της τραγωδίας, μετουσιώνοντάς το σε μια σύνθεση, όπου όλα τα δομικά συστατικά της να παίρνουν νέα πνοή και να επανασυστήνονται διάφανα. Η εκφορά του λόγου, ο έλεγχος της αναπνοής, η σωματικότητα και η κίνηση άπαντων των ηθοποιών έδεναν οργανικά με τη μουσική, το κατ' εξοχήν στοιχείο, που διαμόρφωνε και οργάνωνε όλες τις επί σκηνής

λειτουργίες. Το ευριπίδειο κατά συνέπεια κλίμα αποδόθηκε αναβαφτισμένο, φρέσκο, εμπλουτισμένο με σύγχρονα στοιχεία προβάλλοντας την *Ελένη*, ως ένα έργο που δεν παριστάνει το μοντέρνο, αλλά είναι.

Κριτική :Ευθύμιος Ιωαννίδης

Χαίρετε, είμαι ο Ευθύμιος, είμαι φιλόλογος και συντάκτης της πολιτιστικής ιστοσελίδας Thess culture.gr. Αγαπώ πολύ τη μουσική, τις τέχνες, την ανάγνωση και το θέατρο, ενώ συνεντεύξεις μου και κριτικές μου έχουν δημοσιευτεί κατά καιρούς στον ηλεκτρονικό τύπο. Διαχειρίζομαι παράλληλα τις σελίδες «Ορθογραφία και ορθοέπεια», «Βιβλιοφιλία και βιβλιολογία» και υπήρξα επί πολλά έτη ενεργό μέλος και συντονιστής στις λέσχες ανάγνωσης των βιβλιοθηκών του Δήμου Κορδελιού- Ευόσμου.

